

CİHAN AKTAŞ
Yazar

"Babasının Annesi": Hz. Fatıma*

Hz. Âişe, Fatıma'nın konuşma tarzıyla Peygamberimiz'e en çok benzeyen evladı olduğunu belirtmiştir. Yavaş yavaş yükselen bir coşkuyla, sözünü sakınmadan, açık yüreklilikle ve şiir okur gibi konuşmuş Fatıma.

Hz. Fatıma'nın Hırkası.
TSM. Env. No: 21/459.

*Bu yazı, 4 Kasım 2007 tarihinde Kadın Dayanışma Grubu tarafından İstanbul'da düzenlenen Hz. Fatıma konulu panelde yapılan konuşmanın dayandığı metinden özetlenmiştir.

► Vahyin ışığında yetişmiş bütün müslüman kadınlar, bir açıdan bakıldığında, tek kişi gibi görünürler. Daha yakın bir incelemede ise her birinin yetişme şartlarından, mizaçlarından kaynaklanan kişilik özelliklerini ayırt edebiliyoruz. Hz. Hatice'yi, kendinden on beş yaş küçük bir erkeğe evlenme teklifi edebilecek kadar kendine güvenen, dulluk kimliğinin bir leke gibi yüzünde okunmasına izin vermeyen onurlu bir iş kadını olarak seçiyor, Hz. Âişe'yi ifk vakasında, yalnız bırakıldığı halde Allah'a duyduğu güvenle direncini koruyan bir genç kadın olarak tanıyoruz. Fitne-fesat söylemleriyle lekelenme korkusu yaşayan her kadın, Hz. Âişe'nin ifk vakası sırasındaki metanetinden bir şeyler öğrenebilir.

Fatıma'nın kültürümüzde mevcut profili ise iffetli, sabırlı, çilekeş, kanaatkâr, dirençli, akıllı bir kadın ve sadık bir evlat ve eş portresi sunuyor bize. O çok daha küçük yaşta, "Babasının annesiydi." Belki de bu yüzden, hayatı çok yoğun yaşadı ve erkenden yaşlandı. Otuz yaşını bulmadan bu dünyaya veda etti.

Fatıma, sürdürdüğü hayat tarzı açısından şifahî kültürümüzün sürekli hatırlattığı erdemli anamızdır. Yazılı ya da şifahî kültürün anlattığı Fatıma'nın günümüz kadınları için örnek teşkil edecek özellikleri hangileridir?

Fatıma, Son Peygamber'in kızıdır her şeyden önce ve kahraman, yiğit, bilge Ali'nin de eşidir. Ali Şeriatî, Fatıma'yı bir evlat, bir eş, bir anne olarak incelemiş ve onun değerinin bütün bu niteliklerinin ötesinde, Fatıma olarak kişiliğinde aranması gerektiğini söylemiştir.

Cezayirli yazar Asiya Cabbar ise Fatıma'yı, "Medine'ye hayır diyen kadın" olarak anlatmaktadır. Babası da Mekke'de "Hayır!" diyen ilk kişi olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) hayırıyla cahilî bir toplumu değiştirerek, büyük, evrensel bir açılımı olan bir medeniyetin kurucu kadrosuna dönüştüren kişidir.

Tarihin yol verdiği sahnelerde gördüğümüz kızı Fatıma ise, daha çok hüznü, küskün biri olarak gözlerimizin önünde canlanıyor. Ali Fatıma'ya göre sanki daha esnek ve ılımlı bir mizaca sahipti; öyle görünüyor bana. Onlar melek değildi, bazen tartışıyorlardı, küskünlüklere yol açan anlaşmazlıkları oluyordu. Peygamberimiz bir gün Hz. Ali'yi evden uzakta, bir toz çukurunda bulur ve ona "tozdan adam" diye takılır ya... Bazen de Fatıma babasına yaşadığı hayatın güçlüklerinden söz ederdi. Ali ile arala-

rında bir aşk, bir ufuk birliği vardır. Kimi kaynaklara göre Hz. Ali hicretin 8. ve 10. yılları arasında bir eşe daha sahip olmak istemişti. Hatta, Ebu Cehil'in yenilerde müslüman olmuş kızı Cüveyriye'yi seçtiği söyleniyor. Cüveyriye'nin akrabaları Hz. Muhammed'e durumu açıklamışlarsa da, Fatıma gelip babasına bu konuda şikayet edinceye kadar Peygamberimiz sessiz kalmıştır bu konuda. Fatıma'nın gelişinden sonra ise, ertesi gün mescidde böyle bir evliliğe izin vermeyeceğini belirtmiştir. "Fatıma benim bir parçamdır, onu inciten beni de incitir, onu üzen beni de üzer!"

“ **Sadelik ve tevazu Fatıma'nın, yüzyulumıza kadar İslâm ümmeti arasında en yaygın olarak bilinen ve anılan özellikleridir. Hz. Âişe, Fatıma'nın Peygamberimiz'in en çok sevdiği insan, Ali'nin ise en çok sevdiği erkek olduğunu bildiriyor. Hz. Peygamber, kızı Fatıma, bulunduğu mekana geldiğinde ayağa kalkarak onu karşılar, ellerinden öpermiş.** ”

Fatıma, özel bir kadındı, babası da onun özel bir kadın olduğunu düşünüyordu. Ali, başka bir kadınla evlendiği takdirde Fatıma'yı kaybedeceğini ve Peygamberimiz'i de fazlasıyla üzeceğini kavramıştı.

Fatıma ikinci "Hayır!"'ını, babasının vefatından sonra, Hz. Ebubekir'in hilafeti sırasındaki bir uygulamasına karşı dillendirmişti. Ebu Bekir'in anlayışla karşıladığı bir muhalefetti bu. Her iki taraf da tezlerini Kur'an ve hadise dayandırıyorlardı. Şî'a'ya göre Fatıma, babasının kendisine bağısladığı Fedek Bağları'nın, peygamberlerin miras bırakmayacağı gerekçesiyle kendisinden alınmasını kabullenmemişti. Aslında her iki hadise de müslüman toplumun asr-ı saadet dönemindeki biçimlenişinde, Fatıma'nın şahsında müslüman bir kadın kişiliğini tanıma konusunda bize çarpıcı ayrıntılar sunmaktadır.

Hz. Fatıma'yı örnek alarak bugün nasıl bir hayat sürdürebiliriz? Bu soruya cevap vermeden önce elimize ulaşan rivayetleri dikkatle incelediğimizde, tarihin süzmeleri ya da eklemelerini de hesaba katarak, Fatıma'yı daha yakından tanımayı sağlayacak şu özellikleri ayırt ediyoruz:

Sadelik ve Tevazu

Sadelik ve tevazu Fatıma'nın, yüzyılımıza kadar İslâm ümmeti arasında en yaygın olarak bilinen ve anılan özellikleridir. Hz. Âişe, Fatıma'nın Peygamberimiz'in en çok sevdiği insan, Ali'nin ise en çok sevdiği erkek olduğunu bildiriyor. Hz. Peygamber, kızı Fatıma, bulunduğu mekana geldiğinde ayağa kalkarak onu karşılar, ellerinden öpermiş. Bu sevgi ve özen, Peygamber'in kızı Fatıma ve damadı Ali'nin çevrelerindeki insanlara, mesela Suffe'de barınan ve eğitim gören yoksul müminlere göre daha fazla imkanları bulunan bir hayata sahip olmalarının bir gerekçesine dönüşmemiştir hiç. En son isteyecek kişiler, Ehl-i beyt mensupları olmalıydı.

80'li yılların başlarında, Fatıma'nın zühdünü ve takvasını anlatan hadisleri hayranlık ve ibretle okurduk. Çeyizler Fatıma'nın çeyiziyle, iradeler Fatıma'nın iradesiyle kıyaslanırdı. Fatıma sıradan bir kadın gibi mücevher takmamalı, Suffe'deki müslümanlar aklıktan iki bülüm durumdayken, babasından kendisine bir yardımcı tahsis etmesini talep etmemeliydi. Kendisini zayıf hisseden Fatıma, babasının evindeki ocakta da üç gün boyunca ateş yanmadığını hatırlamalı ve bünyesini duayla güçlendirmeliydi. Bu tür bir hayat görüşü nedeniyle resimli perdeler, pek de kıymetli olmayan kolyeler bile Fatıma için taşınması ağır gelecek yüklerdi. Bazen öyle olurdu ki Fatıma, ertesi günü giyebileceği giysiyi yatmadan önce yıkamak zorunda kalırdı, ikinci birine sahip olmadığı için. O, Fatıma'ydı; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kızı, aynı zamanda en zor zamanların, 'hüzünlü seneler'in dert ortağı, ilk tebliğ yıllarının küçük ama mücadeleci yardımcısı. Dindar camianın tüketime dayalı hayat tarzlarını keşfettikleri, tüketim ideolojisinin baskısını duydukları, içinde bulunduğumuz dönemde, Fatıma'nın zühd ve takvasını hatırlamanın ayrı bir değeri olduğu açık.

İçsel İffet

Fatıma'nın adlarından ikisi Tahire ve Betül'dür. Tahire "temiz, iffetli", Betül ise "eşi bulunmayan" anlamına da geliyor. Tesettür sadece örtünmek olmadığından Kur'an'da işaret edilen "takva örtüsü", bu olgunun önce yüreklerde gerçekleşmesi gerektiğini gösterir. Evden çıkmadan önce ayna karşısında saatler harcamayı gerektiren bir 'kapanma' olmamalıdır, Fatıma'nın tesettürü. Fakat bu Fatıma'nın özensiz ve bakımsız olduğu anlamına da gel-

meyecektir. Çünkü sonuçta o Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kızıdır ve Peygamberimiz de bildiği üzere, kendine itina eden bir kişiliğe sahipti.

Fatıma'nın lakaplarından hareketle, giyim tarzı konusunda bir fikir edinebiliriz. Raziye itaatli ve alçakgönlü kişiliğini, Merziye ise insan ilişkilerindeki dikkati nedeniyle sevilen bir kişi olduğunu anlatmaktadır.

Özgüven ve karakter sağlamlığı

Fatıma, özgüvene sahip, eşine ya da babasına yaslanarak hayatını sürdürdüğü izlenimini uyandırmayan bir kadın olarak görünmektedir. Bunun nedeni vahiy evinde yetişmişliği olabilir mi? Bir açıdan evet. Fakat peygamberlerin hayat hikayeleri, vahiy evinde yetişmiş peygamber evlatlarının her zaman karakter sahibi, güçlü kişilikler olmayabileceğini de bize anlatıyor.

Fatıma'nın güçlü karakterinde annesi Hatic'e'nin güçlü kişiliğinin etkileri elbette vardır. Daha önemlisi ise babası ile ilişkileridir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Fatıma ile ilişkileri, kızının özgüven duygusunu sağlayacak bir sağlamlıkta görünüyor. Kızını dinlemeyi önemseyen, o odaya girdiğinde ayağa kalkarak karşılayan, nerede olursa olsun onun seçimine ve kararına önem verdiğini belli eden, ona söz hakkı tanıyan bir babadır Hz. Peygamber. Dil ve kültürde, hatta toplumda erkek egemen karakterin baskın olduğu bir dönemden söz ediyoruz. Babasının, kızına gösterdiği saygı ve önemle onu, erkeklere ait sayılan alanlarda sesini duyurma konusunda yüreklendirdiği söylenebilir.

Sadakat

Fatıma, babasının sağlığı boyunca, tevhid dininin, bulunduğu toplumda yayılması konusunda aktif bir rol oynamıştır. Fakat babasının vefatından sonra ortaya çıkan yeni siyasal yapılanmaya kendine göre gerekçeler ileri sürerek muhalefet etmiştir. Durumu, başlangıçtaki ilkeler (olaylar) açısından anlamaya çalıştığı söylenebilir. Eşi Ali siyasetin iktidar ilişkilerinde kazandığı içerikleri iyi bildiği için, sarfedeceği kelimeler konusunda attığı adımlar Fatıma'ya göre daha dikkatlidir. Fatıma içinden nasıl geliyorsa, öyle konuşmuş ve davranmıştır.

Hakikat Arayışı

Fatıma, hakikati hatırında tutma, değişen şartlar altında hakikatin yeni görünüşünü keşfetme çabasıyla

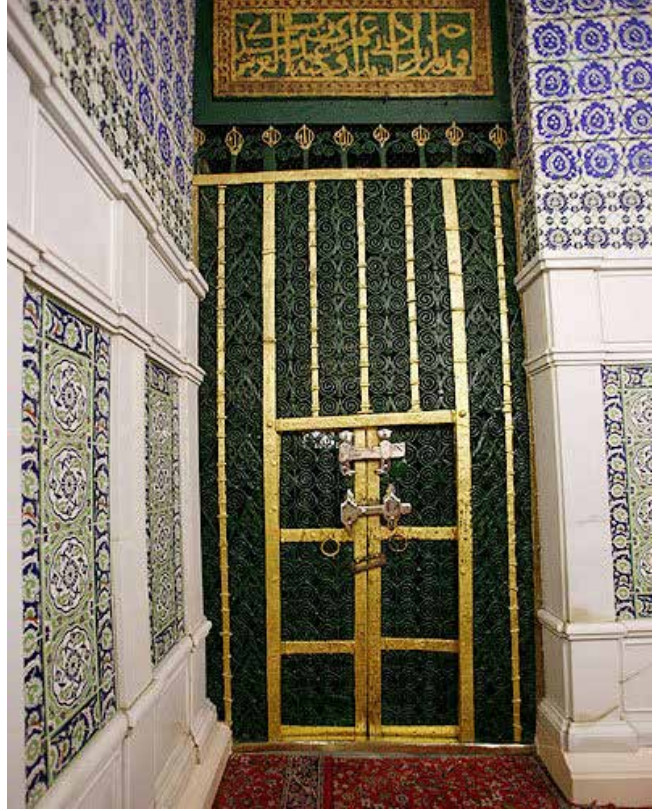
hiç vazgeçmemiştir. Babasıyla ve eşiyle ilişkilerini günümüze taşıyan rivayetlerin ve yaptığı konuşmaların içeriği, onun sorgulayıcı ve eleştirel bir zihin yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

Kendine özgü bir dile sahip olmak

Hâkim dili alıp kabul etmiş olarak görünse de kendine ait, benliğinin süzgecinden geçirilmiş bir dilin peşine düşen kişi, kendi kendini ağulamayı da göze almıştır. Riyakârlığını, kalleşliğini, tuzaklarla dolu oluşunu hiç unutturmayan bir dünyada iyiliği ve yiğitliği öğrenmiş ya da bunların değerini bilen kişilerin hayata dayanabilmek için hayatı dönüştürmekten başka bir yolu kalmış mıdır?

Fatıma için olduğu gibi eşi Ali için de hayatı dönüştürmenin başlıca aracı kelimelerdir. Peygamberimiz, Hz. Ali'ye "Ya Ali, sana beş bin tane koyun mu vereyim, yoksa hem dünyanın hem ahiretin için yararlı olan beş kelimeyi mi öğreteyim?" diye sorduğunda Ali, kendisine sunulan iki seçenek arasından beş kelimeyi seçmiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Allahım günahlarımı bağışla. Bana geniş bir ahlâk ve helal bir kazanç nasip eyle. Beni, bana verdiğin rızka kanaatkâr kıl ve kalbimi bana yasak ettiğin şeylere meylettirme de." buyuruyor. Kendisine sunulan seçenekler arasında kelimeleri seçmesi, Hz. Ali'nin siyaset alanındaki naifliğinin bir açıklaması sayılabilir. Kelimeleri ve kavramları ciddiye alan, kelimeleri sloganlaştırmaktan hoşlanmayan siyasetçiler genellikle halk tarafından sevilmeyle birlikte, iktidara sıkı sıkı tutunmayı istemiyor, her şeye rağmen iktidar demiyorlar.

Hz. Âişe, Fatıma'nın konuşma tarzıyla Peygamberimiz'e en çok benzeyen evladı olduğunu belirtmiştir. Yavaş yavaş yükselen bir coşkuyla, sözünü sakınmadan, açık yüreklilikle ve şiir okur gibi konuşmuş Fatıma. Bu özellik ailenin sonraki kuşak şaire kadınlarına, Zeynep'e ve Sekine'ye de aktarılmıştır. Fatıma miras hakkının iptali konusunda konuşmak üzere Hz. Ebu Bekir'i ziyaret ettiğinde, Peygamberimiz'i hatırlatan konuşması nedeniyle orada bulunan sahabilerin gözyaşlarını tutamadıkları kaydediliyor. Fatıma bu toplulukta, karşı karşıya bulunduğu miras yasağının kendisine uygulanmak istenen bir Cahiliye kanunu olduğunu öne sürmüştür. Yumuşak yürekli Hz. Ebubekir'in bu konuda Fatıma'ya özensiz davrandığını

sanmıyorum. Sonuçta o da Peygamberimiz'in ifadelerine dayanarak bu konuda bir uygulamada bulunmuştur.

Fatıma'nın ise, babasının vefatının ardından bir zamanlar kendisine verilmiş bu arazinin elinden alınması karşısında gururunun incindiği söylenebilir. (Fedek daha sonraları Hz. Ömer tarafından Hz. Ali'ye verilmişse de bu arazi ileriki yıllarda sürekli el değiştirmiştir.)

Halifenin ve sahabelerin huzurunda yaptığı konuşmanın ardından Fatıma'nın Mescid-i Nebevi'ye giderek orada namazlarını yeni bitirmiş müminlere hitap ettiği kaydediliyor. Orada da içine düştüğü haksızlık konusunda nasıl yalnız bırakıldığını anlatırken, ilkeler söz konusu olduğunda müminlerin değişen şartlara göre fikir ve tavır değiştirmemesi gerektiği şeklindeki kanaatinin altını çizmiştir.

Fatıma'nın İranlı şair Hafız'ın ifadesiyle yanan yüreğinden ve ilim sahibi benliğinden yükselen bir "Ah"ın ifadesi olan" son konuşmaları, onun müslüman toplumun siyaset, kadın hakları ve başka konularda Cahiliye dönemini alışkanlık ve kabullerine geri döneceğine dair bir kaygı içinde olduğunu ifade etmektedir. ◀